

Sygn. akt III CZ 54/16

POSTANOWIENIE

Dnia 8 grudnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Gminy Miejskiej K.
przeciwko H. Z., A. Z. i D. J.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 grudnia 2016 r.,
zażalenia strony powodowej
na wyrok Sądu Okręgowego w K.
z dnia 19 sierpnia 2016 r., sygn. akt II Ca .../16,

1) oddała zażalenie,

**2) pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego sądowi, który wyda orzeczenie kończące
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 4 grudnia 2015 r., zaocznym w stosunku do m.in. H. Z., zasądził od H. Z. na rzecz powodowej Gminy K. kwotę 16.542,66 zł z ustawowymi odsetkami; w pozostałej części powództwo w stosunku do H. Z. oddalił, ponadto zasądził od H. Z. zwrot kosztów procesu.

Wyrokiem z dnia 19 sierpnia 2016 r. Sąd Okręgowy na skutek apelacji strony powodowej, zaskarżającej wyrok Sądu Rejonowego w stosunku do pozwanej H. Z. w części oddalającej powództwo, uchylił wyrok Sądu Rejonowego wobec H. Z., zniósł w tym zakresie postępowanie i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. W ocenie Sądu Okręgowego, postępowanie przed sądem pierwszej instancji w stosunku do pozwanej H. Z. dotknięte było nieważnością, ponieważ pozbawiona została ona możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Sąd Okręgowy uznał, że w sprawie zachodziły przesłanki określone w art. 183 k.r.o. do ustanowienia dla pozwanej H. Z. kuratora, o którym mowa w tym przepisie, a jego nieustanowienie pozbawiło pozwaną możliwości obrony swych praw.

Według art. 183 § 1 k.r.o., dla osoby niepełnosprawnej ustanawia się kuratora, jeżeli osoba ta potrzebuje pomocy do prowadzenia wszelkich spraw albo spraw określonego rodzaju lub do załatwienia poszczególnej sprawy; zakres obowiązków i uprawnień kuratora określa sąd opiekuńczy.

W zażaleniu wniesionym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. strona powodowa zarzuciła Sądowi Okręgowemu naruszenie art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c. przez błędne zastosowanie. Zdaniem strony powodowej, w sprawie brak podstaw do przyjęcia, że doszło do naruszenia prawa procesowego, mogącego skutkować pozbawieniem strony możliwości obrony swych praw. Przepisem procesowym dotyczącym ustanowienia kuratora dla osoby niepełnosprawnej jest art. 600 k.p.c. Według tego przepisu, kompetencję do ustanowienia kuratora mają wyłącznie sądy opiekuńcze. Artykuł 183 k.r.o. nie jest przepisem procesowym. Zawiera normę prawa materialnego. Sąd Rejonowy prawidłowo ze względu na stwierdzoną

niepełnosprawność H. Z. zawiadomił o toczącym się postępowaniu prokuratora i mimo niewzięcia przez prokuratora udziału w sprawie nie był, zdaniem strony powodowej, władny poszukiwać innych sposobów zaktywizowania pozwanej w tym postępowaniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W toku rozpoznawania zażalenia wniesionego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Sąd Najwyższy bada w zasadzie tylko to, czy przyjęta przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania odpowiada jednej z podstaw wydania orzeczenia kasatoryjnego przewidzianych w art. 386 § 2 i § 4 k.p.c. Jedynie w tych przypadkach, w których sąd drugiej instancji uznał postępowanie przed sądem pierwszej instancji za nieważne, ocenie Sądu Najwyższego podlega także zasadność tego uznania: czy nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji rzeczywiście wystąpiła (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, 19 grudnia 2013 r., II CZ 86/13, 13 lutego 2014 r., V CZ 3/14, 29 września 2016 r. V CZ 56/16).

Uznanie postępowania za nieważne z powodu pozbawienia strony możliwości obrony wymaga stwierdzenia takiego naruszenia przepisów postępowania, którego skutkiem jest niemożność działania strony w całym postępowaniu lub jego istotnej części. Chodzi zatem o takie uchybienia procesowe, które uniemożliwiły stronie podjęcie obrony przed wydaniem merytorycznego rozstrzygnięcia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2016 r. V CZ 56/16). Przesłanka ta podlega ocenie przez pryzmat konkretnych okoliczności sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 412/15).

Sąd Rejonowy dostrzegł, że pozwana H. Z. jest osobą niepełnosprawną w stopniu znacznym i trwałym, ma zaniki pamięci i nie może funkcjonować bez opieki. W związku z tym powiadomił prokuratora o toczącym się postępowaniu, jednak ten nie wziął udziału w sprawie. W tych okolicznościach Sąd Rejonowy po przeprowadzeniu rozprawy wydał w stosunku do pozwanej H. Z. wyrok zaoczny ze względu na nieuczestniczenie przez nią w rozprawie. W wyroku tym powołując się

na art. 5 k.c. i twierdzenia innej osoby pozwanej uwzględnił - co stanowi podstawę zarzutu apelacyjnego strony powodowej - przedawnienie części roszczeń dochodzonych od H.Z..

Sąd Okręgowy trafnie uznał, że we wskazanych okolicznościach wystąpiła w stosunku do pozwanej H.Z. przesłanka nieważności postępowania określona w art. 379 pkt 5 k.p.c. Stan osłabienia umysłowego - w szczególności spowodowany wiekiem - który nie kwalifikuje się jako choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy lub inny rodzaj zaburzeń psychicznych określających podstawy ubezwłasnowolnienia (art. 13 i 16 k.c.), stanowi ułomność w rozumieniu art. 183 k.r.o. W takim przypadku właściwym środkiem ochrony interesów procesowych osoby niepełnosprawnej może być podjęcie przez sąd orzekający kroków zmierzających do ustanowienia dla tej osoby kuratora, o którym mowa w art. 183 k.r.o. Choć według art. 600 § 1 k.p.c., kuratora dla osoby niepełnosprawnej ustanawia sąd opiekuńczy na wniosek tej osoby, a za jej zgodą - także na wniosek organizacji pozarządowej, wymienionej w art. 546 § 3 k.p.c., nie oznacza to, że sąd niebędący sądem opiekuńczym pozbawiony jest możliwości podjęcia czynności zmierzających do ustanowienia kuratora dla osoby niepełnosprawnej. Zgodnie z art. 600 § 2 k.p.c., w przypadku gdy stan osoby niepełnosprawnej wyłącza możliwość złożenia wniosku lub wyrażenia zgody, o których mowa w § 1, sąd opiekuńczy może ustanowić kuratora z urzędu; możliwość taka istnieje także w przypadku, o którym mowa w art. 558 § 2 k.p.c.

Po dostrzeżeniu niepełnosprawności pozwanej H.Z. i niewzięciu udziału w postępowaniu prokuratora, Sąd Rejonowy powinien był więc zawiadomić o dostrzeżonych okolicznościach, uzasadniających ustanowienie kuratora, sąd opiekuńczy. Zgodnie z art. 572 § 1 k.p.c. każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy. Pośród podmiotów, na których obowiązek ten ciąży w szczególności, wymieniono sądy (art. 572 § 2 k.p.c.). Ustawodawca przewidział zatem instrumenty umożliwiające aktywne działanie sądu na rzecz zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości osobie, której wiek i stopień niepełnosprawności fizycznej lub umysłowej uniemożliwiają podjęcie obrony.

Potrzebę zapewnienia takich środków proceduralnych wyrażono w art. 12 i 13 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (Dz.U.2012.1169).

Mimo iż przyjęty w prawie polskim model apelacji pełnej pozwala na sanowanie w postępowaniu apelacyjnym w niektórych przypadkach nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2012 r., III CSK 274/11), to jednak nie byłoby to możliwe w niniejszej sprawie. Ustanowienie w niej kuratora dla osoby niepełnosprawnej dopiero w postępowaniu apelacyjnym pozbawiłoby pozwaną, w sprzeczności z podstawowymi zasadami procesu cywilnego, prawa do uczestniczenia w dwuinstancyjnym postępowaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2014 r., V CZ 77/13).

Ze względu na bezzasadność zażalenia Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji, a rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił, zgodnie z art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. sądowi, który wydane orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

jw

kc